

DAGBOEKEN
JOHFRA
integraal
10
1947

© JOHFRA

1947

Boek 3

(vervolg)

[3*464 t/m 828][1 januari t/m 31 december]

► **BIJLAGEN GEHEIMSCHRIFT** (vervolgperiode 3): 3*464 t/m 828 → 1 januari t/m 31 december, onderbroken van 3*629 t/m 644 → 15 t/m 30 juni.

3*491 | 28 januari (di)

Ⓜ afb. 117 – pag. 106 → veritasschets 0104: (titel onbekend) [nr. 434] Ⓜ

3*511 | 17 februari (ma)

Ⓜ afb. 118 – pag. 107 → veritasschets 0105: *Feminaal deelstuk* [nr. 435][GL-250-bis] Ⓜ

3*512 | 18 februari (di)

Ⓜ afb. 119 – pag. 107 → veritasschets 0106: (titel onbekend) [nr. 436] Ⓜ

3*518 | 24 februari (ma)

Ⓜ afb. 120 – pag. 108 → veritasschets 0107: (titel onbekend) [nr. 437] Ⓜ

3*522 | 28 februari (vr)

Ⓜ afb. 121 – pag. 108 → veritasschets 0108: (titel onbekend) [nr. 438] Ⓜ

3*546 | 24 maart (ma)

Ⓜ afb. 122 – pag. 113 → veritasschets 0109: *Sweet seventeen* [nr. 439][GL-53] Ⓜ

3*556 | 3 april (do)

Ⓜ afb. 123 – pag. 115 → veritasschets 0110: *Storm and Drang* [nr. 440][GL-216] Ⓜ

3*569 | 16 april (wo)

Ⓜ afb. 124 – pag. 119 → veritasschets 0111: (titel onbekend) [nr. 441] Ⓜ

3*629 | *Parijs, 15 juni (zo)*

Regen, regen, niets dan regen. Ik vlucht vandaag naar het zuiden. Vanochtend vroeg was ik bij mijn ouders die even druk waren als ik. Net of zij op reis moesten. Ik had een beestachtig zware koffer, zodat het een zegen was dat we met een taxi naar het station gingen. Het is vreemd, maar het maakte op mij weinig indruk, toen ik wegging. Ik bedoel, ik was niet blij of bedroefd. Het was geen sensatie voor me. Ik had op dit moment zo lang al van tevoren zitten staren dat het me, toen het gebeurde, niets meer deed. Mijn ouders op het station werden kleiner en kleiner, en de druk van het afscheid viel van me af.

We waren slechts met ons drieën in de coupé: een oude, bittere dame die haar levensavond besteedt met het reizen en in drie landen tegelijk wonen, en een langmager manwijf van het harde, sportieve type, die heel geschikt bleek te zijn en kersen en bombons met me deelde. De andere plaatsen waren gereserveerd, doch er was geen gebruik van gemaakt.

In Rotterdam kwam met veel lawaai een heel stel Engelse militairen onze coupé binnen. Ze trokken minachtend de bespreekbiljetten eraf en installeerden zich op die plaatsen. De conducteur die eerst een Belg met een 2e-klassebiljet weggejaagd had, omdat hij geen plaats had besproken, durfde niets hiervan te zeggen. Het is je reinste terreur van die heren. De uiterlijke beleefdheid van de Duitsers misten ze. Verder waren ze net eender. Toen het manwijf zei dat ze in deze niet-roken-coupé niet mochten roken, waren ze diep beledigd en zeiden dat dit geen vrijdemocratisch land was, en ze rookten rustig verder. Alles was van hen, want zij waren de bevrijders en alle Nederlanders waren, naar hun zeggen, toch pro-Duits. Ze palm den de oude dame in die vloeiend Engels sprak en klepten de reis tot Brussel, waar ze eruit gingen, aan één stuk door. Ik dank de hemel dat ik geen Engels versta, zodat ik rust had. In Rotterdam reden we vlak langs de ruïne van de grote Sint-Laurenskerk. Het is een vreemde gedachte, als je binnenkijkt in het grote middenschip, waar tussen de gebroken zerken gras en struiken groeien, en je bedenkt dat je daar als heel klein wezentje 27 jaar geleden door een gelukkige moeder aan God bent opgedragen.

In Roosendaal en Essen hoefden we er tot mijn grote opluchting voor de douane niet uit. Ze kwamen in de trein, en we behoefden niets open te maken. In Brussel kwamen op de plaatsen van de Engelsen Tsjechen zitten. Gedrongen mannetjes met snorretjes en korte, dikke handen. Ze waren erg beleefd en rustig en brabbelden zacht in hun onverstaanbaar Slavisch taaltje, dat ons aangenamer in de oren klonk dan het Engels van daarnet. Toen de Franse douane ons had gecontroleerd, viel ook deze laatste zorg van me af, en hoe dichter we bij Parijs kwamen en hoe mooier het landschap werd, hoe meer de apathie van me afviel. Ik ademde vrijer en kreeg na bijna tien uur in de trein gezeten te hebben nu pas plezier in het reizen.

Eindelijk zag ik met grote vreugde en emotie de heuvel van Montmartre, met de Sacré Cœur bekroond, boven de loodsen en de goederwagons van het emplacement Gare du Nord uitsteken. Ik voelde me of ik weer thuis kwam, een gevoel dat nog sterker werd, toen ik op het perron stond, met een loodzware koffer, zonder iets van Engel [zo noemde Johra Diana in de periode voor en tijdens hun huwelijk: GL] te bekennen. De mensen stroomden me voorbij naar de uitgangen, en ik bleef een tijd wachten, want we konden elkaar in de drukte misgelopen hebben. Toen het stil werd, zag ik echter nog niets, zodat ik maar in de metro afdaalde. Het was daar alsof ik niet weg geweest was. Dezelfde benauwde atmosfeer met de lucht van lijnolievernis. Op een van de stations die ik bezocht tijdens het overstappen, kwam ik een stel lui uit Bretagne tegen. Ze kwamen van een bruiloft en waren erg vrolijk. Ze zongen oude

Bretonse liedjes en dansten daarbij. De meisjes van de groep droegen prachtige nationale kostuums met de wijde, zwartfluwelenrokken, bestikt met lovertjes.

Na een martelgang met de koffer, die met de vijf meter zwaarder scheen te worden, stond ik eindelijk tegenover Engel die zich dolblij aan mij vastzoog. Ze troonde me direct mee naar het café Le Dôme op de Boulevard Montparnasse om me aan de Sheriff over te dragen, een heel bekend figuur van de Montparnasse, bij wie ik gratis mag logeren. Het zat er vol wonderlijk uitzienende artiesten en semi-artiesten, op sandalen, met lange haren of kleine baarden, met fluwelen jases aan en alpino's op. Jong, decadent, blasé, verlopen of woest en duivels. Engel kende iedereen en iedereen kende haar. Het was maar steeds handjes schudden en uitleggen wie ik was. Het geheel had wel iets weg van een vertoning.

Het is een vreemde gewaarwording om het centrum van de aandacht te zijn zonder een woord te kunnen verstaan. Het is echter ook een veilig gevoel. Je hebt geen verplichtingen om aandacht voor te wenden of aan gesprekken deel te nemen. Ook kunnen je gedachten hun loop ongestoord vervolgen zonder dat je door de gesprekken afgeleid of onbewust erin betrokken wordt.

Na een poos gingen we naar het atelier van de Sheriff. Het is groot, oud en kaal, met een stenen vloer, en het houdt het midden tussen een garage, een leegstaande winkel en een fabriek. Mijn bed was echter fameus. Een tweepersoons spiraal met een nieuwe, zachte matras erop. Zo ben ik vanavond ingewijd in het leven van Montparnasse. Op mij maakt de beweging hier een een vrij zieke en decadente indruk.

3*630 | Parijs, 16 juni (ma)

Mijn eerste dag in Parijs is verstreken. Veel heb ik niet gewerkt. Eerst ging ik in de vroege ochtend alleen de stad in. Naar Harry en bomen halen. Ik genoot van de stad en alle dingen die ik het vorige jaar had leren waarderen. Nu durf ik te zwerven, want ik kom toch altijd op een bekend punt uit. Langzaam zakte ik af naar Avenue de Châtillon, waar Amuschka [een andere naam voor Engel dan wel Diana. GL] vanochtend voor een beeldhouwster (Germaine Richier) model had gestaan. Ik was te vroeg en kon niet tekenen. Daarna gingen we samen in een klein eetruis naast Le Dôme op Montparnasse eten, waarna we naar het huis van de Sheriff gingen, want Engel en ik waren beiden te moe om nog vanmiddag ergens heen te gaan. Ook vanavond bleven we bij elkaar.

3*631 | Parijs, 17 juni (di)

Vanochtend wandelde ik weer op mijn gemak door de stad naar de Avenue de Châtillon, waar ik Amuschka weer afhaalde. Na in een klein eetruis, waar vele artiesten komen, gegeten te hebben gingen we naar de Jardin des Plantes. In het Geologisch Museum is een prachtige en zeer uitgebreide collectie mineralen. Hier werkten we de rest van de middag [nr. 443]. Vanavond was ik bij Amuschka. Het is voor haar altijd zo vervelend, als zij laat naar huis moet. Ik daarentegen houd wel van zo'n avondwandeling over de Boulevard Saint-Germain. Het is heel wat aangenaam dan mijn nachtelijke tochten over Boulevard Raspail, van Rue Casimir Périer naar Montparnasse.

3*632 | Parijs, 18 juni (wo)

Het was vandaag een erg vermoeiende dag. Het begon vanochtend vroeg met het tekenen van oude huizen achter Saint-Germain-des-Prés, in Rue Cardinale en Rue de l'Abbaye [nr. 444] [GL-191-bis t/m 11]. Vanmiddag ging ik met de Sheriff en Amuschka naar de grote tentoonstelling van de impressionisten. Ik genoot er erg van de beste stukken van Degas, de Toulouse-Lautrec erzovoort. Vooral maakten op Engel en mij de schilderijen *De oorlog* en *De slangenbezweerster* van Rousseau een geweldig diepe indruk. Die dingen staan zo in de toekomst en ook weer sterk in het verleden, want ze doen denken aan die prachtige Franse

tapijten uit de 15^e en 16^e eeuw. Renoir viel me vooral in zijn latere werk geweldig tegen. Ik snap niet dat men hem zo goed vindt. Zijn vorm is slap en onbeheerst, en zijn kleur is ontzettend gemeen. Echt de kleurtjes van zuurstokken op de kermis. Dat valse Pruisisch blauw en dat weze kraplak roze. Zijn vroege werk zoals *De loge* en *Vrouw achter de bar* vind ik geweldig mooi, doch dan begint in de achtergronden reeds dat gemene blauw op te treden, en op het laatst schildert hij alleen nog maar bombonndozen, zoals de twee liggende baadsters, die mij alleen nog maar herinneren aan marsepeinen speenvarkens.

Na deze tentoonstelling werd het echter nog veel erger. We gingen naar verschillende particuliere exposities, onder andere van jonge Engelsen die allemaal Picassootjes proberen te maken. De kunst is ziek, in- en irziek. Als Parijs de toon blijft aangeven en ze komen niet in opstand tegen deze toestand, dan gaat de Europese schilderkunst ten onder alsook de kunst elders in de wereld, want vele volkeren staan onder haar invloed.

Vanavond maakte ik 22 naakte tekeningen van Anuschka [nr.445], in lijn, bij haar thuis.

3*633 | Parijs, 19 januari (do)

Vanochtend tekende ik weer huizen en fragmenten van huizen [nr.444][GL-191-bisl t/m 11] voor een groot archief om later eruit te kunnen putten bij het maken van grote composities. Engel kwam me zeggen dat ze vandaag de gehele dag dienst had (als au pair bij een vriendin, GL), doordat Catherine vandaag geen school heeft. Zo zat ik de hele dag met Sheriff alleen, die natuurlijk onafgebroken tegen mij aanpraatte. We gingen eerst naar een kleine kunsthandel in Rue Jacob, waar een tentoonstelling was van tekeningen en klein beeldhouwwerk van Rodin. Daarna gingen we naar de Nationale Bibliotheek. Sheriff had foto's en lichtdrukken van mijn werk meegenomen en ging smoezen met zo'n mijnheer daar met het gevolg dat ze een dossier van mij willen opnemen in het Cabinet des Estampes van de Bibliothèque nationale. In dat kabinet zitten ook alle groten: Matisse, Bonnard, Picasso, Dürer, Rembrandt en duizenden mindere grootheden. Alles bij elkaar zo'n zes miljoen gravures. Ook de oude meesters zijn er vertegenwoordigd met foto's van hun schilderijen. Ik zag dossiers van Botticelli, Fragonard en Watteau. Zoets is voor de reclame niet zo gek. Het kan een dik dossier worden, want er is afgesproken dat ik van elk werkstuk een foto of afdruk aan dit Cabinet zal afstaan, waarbij alle gegevens. Met de Sheriff en Engel heb ik mijn levensbeschrijving samengesteld. Zo wordt dit dossier een complete biografie en wordt mijn werk hier in Parijs op de voet gevolgd, terwijl ik in Den Haag er mee ook reclame kan maken. De Sheriff heeft zich zo'n beetje als mijn manager in Parijs opgeworpen, wat Bennewitz in Den Haag is. Hij is een handige zakenman die de kunstwereld hier op zijn duimpje kent en die overal in Parijs connecties heeft. Zo rol ik er hier ook in. In elk geval is hiermee de aanval op Parijs ingezet. Vanavond bespraken wij dat alles met ons drieën op het terras van Le Dôme op Boulevard Montparnasse. Het werd erg laat.

3*634 | Parijs, 20 januari (vr)

Vanochtend tekende ik huisjes achter de Rue Saint-Jacques [nr.444][GL-191-bisl t/m 11]. Gisteren was ik al gefilmd door Noorse meisjes als een typisch Parijs schildertje!! Nu werden door een Amerikaanse dame drie foto's van me gemaakt. Specifiek Parijs!! Ook detailopnamen van mijn kop. Tot mijn ontsteltenis kocht ze de tekening die ik net had gemaakt. Het zetten van mijn naam eronder werd ook nog van dichtbij gekiekt. Echt Amerikaans. Wat zal ze in Amerika geuren met die foto's en die tekening, die ze voor 500 francs (12 gulden) uit handen van echte Parijse schilder kocht. Door Anuschka kwam ze er later toch wel achter dat ik een Hollander ben, doch dat gaf niets, want Holland is ook een land van grote schilders: Rembrandt en Vermeer. Het was wel vermakelijk, dat eerste verdiende geld in het buitenland. Nu heb ik meer verdiend in anderhalf uur dan ik in vier

dagen heb uitgegeven, want ik maak gemiddeld 1.50 tot 11.75 op aan eten, metro en entrees.

Het grappigste was de reactie van Anuschka. Ze was als een kind zo blij en helemaal door het dollen heen. We aten om twaalf uur bij de Sheriff die een artiestemaal had gebrouwen.

Allenaal bekende lui van de Montparnasse, die ik de eerste avond al bij Le Dôme had ontmoet, zaten onder luidruchtig gesprek mee aan. Ik heb nog nooit zoveel horen praten en zo weinig zien uitvoeren als hier onder schilders in de Montparnasse. Ze spatten uit elkander van geest maar maken slechte schilderijen, als er nog iets van schilderen komt.

Vannmiddag tekende ik met Anuschka in de Ménagerie, de dierenruimte, uilen en reigers [nr.446] [GL-191-bisl t/m4] (verband in 2008. GL), omdat de musea gesloten waren. Ik werd weer gegrepen door het lijntekenen en raakte op het laatst geheel in extase bij het neerschrijven van reigers in één lijn. Het was rot wat we maakten, maar we hadden een pret voor zes, toen we moegetekend met de metro naar huis gingen. Dit is een geheel andere vreugde dan die uitgelaten roes van de artiesten hier.

Ik was vanavond nog even getuige van een optocht van leerlingen van de academie, die het jaarlijkse Beaux Arts Ball hielden. Luid schreeuwend trokken ze over boulevards van het ene café naar het andere. Nergens gelukte het echter om binnen te komen. De eerzame burgers sloten de luiken voor het merendeel naakt, beschilderd met vuurode verf, met oosterse tulbanden en andere gekke hoofddeksels op trokken ze met veel geschreeuw door de straten in een druilerige motregen. Ik volgde ze en ik wist niet of ik ze bewonderde of beklagen moest. Het was vreemd en fantastisch, die vuurode, goed gevormde jongenslichamen, omgeven door een kleverige wolk van tule, zijde en goudbrokaat, eenzaam en onwennig te zien dwarrelen over de grijze troosteloosheid van de glimmende Boulevard Saint-Germain in het trage schemer. Eerst hierheen en dan weer daarheen, als losgelaten tropische vogels in een donker noordelijk land, die sterven moeten, doordat de atmosfeer hun te vijandig is. Een stel schepsels, opgejaagd uit een laatste schuilhoek van het paradijs. Nog weten ze het niet, doch een voor een zullen ze ondergaan in de wrede, koude wereld die alle idealen wurgt.

3*635 | Parijs, 21 juni (za)

De zon gaat onder, prachtig gouden randen gevend aan de paarse wolken achter de Arc de Triomphe. Ik zit gemakkelijk in een ijzeren leunstoeltje op het terras, boven de Place de la Concorde. Ik ben op weg naar Anuschka, maar het is nog wat te vroeg en daarom zit ik hier. Dit is de reden en geen andere. Maar ik ben blij. Blij met de wolken, blij met de Tuilerieën waar ik vandaan kwam, blij met de slechte beelden in de parken die het daar toch zo goed doen. Een geweldig studevel dligt aan mijn voeten. Vanochtend maakte ik twee tekeningen van oude huizen [nr.444][GL-191-bisl t/m 11] en vannmiddag tekenden we samen adelaars in het Zoologisch Museum [nr.446][GL-bisl4 t/m 17] (verband in 2008. GL). Anuschka vroeg me onder het eten in de foyer Montparnasse ten huwelijk. Het was volgens haar het enige middel om van het gezank thuis af te komen. Het komt er toch van dat ze bij mij moet wonen, omdat er geen atelier voor haar te vinden is. En dan heeft de burgersmaatschappij ook zijn zin. Een ogenblik later maakten we weer ruzie in het museum, doordat ik de klemtoon in het woord *entrée* verkeerd legde. De taal zal nog eens de reden tot echtscheiding bij ons worden. Zoals gewoonlijk eindigde deze geschiedenis met een huilbui van haar, terwijl ik een overwinning boekte, doordat ik me dit keer niet om de zaak ergerde. We gaan vooruit! Ook als gewoonlijk werd de twist door het werk bijgelegd, want haar en mijn tekenen gingen op het laatst beter en dat maakte alles weer goed.

Toen we weggingen, zei ze het prettigste wat ze had kunnen zeggen tegen me, namelijk dat ik haar stimuleerde in het werk en niet meer uitzoog en ontmoedigde, zoals voorheen. Daarover verheugde ik me nog meer dan over het huwelijksaanzoek, want het was ons enige beletsel om samen te werken, en ik heb juist daardoor vaak op het punt gestaan om haar vaarwel te

zeggen, daar ik het gevoel had haar te zullen vernietigen, omdat ze down werd door mijn meerderheid die ze als Aries (Ram) niet kan dulden. Steeds heb ik gevochten om haar op te heffen en zelfvertrouwen te geven. Anderen braken op hun beurt weer everveel af met vernietigende kritiek. Ik duld niet dat ze minder is dan ik, een aanhangwagen die ik moet voort slepen. Ik heb voor mijzelf al genoeg zorgen om er te komen, het is een alijdurende strijd. Een onophoudelijk vechten om nieuwe sectoren te veroveren en oude te bevestigen. Als ik ook nog moet gaan vechten voor haar, dan werk ik me over de kop.

Ik maakte hier nu tien grote tekeningen en tweeëntwintig schetsen van Engel, en toch heb ik het gevoel dat ik mijn tijd verpruts, verlumel met onberuïgheden. Er is hier zoveel te studeren, te ontginnen, ik word er gek van, temeer als ik zie dat andere schilders hier niets uitvoeren dan wat Picassootjes maken en wat knoeien zonder originaliteit, zonder fantasie, zonder ondernemingsgeest. Ze parasiteren op de groten van de vorige generatie die nieuwe wegen insloegen en zwoegden en originele vondsten deden. Die doorlopend in een scheppingsroes verkeerden, zoals Picasso, Steeds experimenterend en zichzelf vernieuwend. Met het oude is nog zoveel te doen wat nog niet gedaan is! Modern, wat is modern. Picasso greep naar de klassieken en vormde een nieuwe stijl, hij greep naar de negerplastiek en schiep het kubisme, hij keek naar de oude Peruanen en kwam tot zijn huidige werk. Wat geeft het waar je het vandaan haalt, waar je naar kijkt, wat je aanpakt! Het gaat er alleen maar om wie het aanpakt, of je fantasie hebt en originaliteit. Een beweeglijke geest en durf om met een algemeen vereerde stijl te breken. Wat ze nu doen, is net zo orthodox en verstaard als wat de classicisten en academici hebben gedaan. Nu is het de traditie van schreeuwen en gek doen. Het is alleen maar bot, schreeuwend en cru. Het demonische van Picasso zelf ontbreekt, om dat het lieve en zachte jongens zijn, die het maken. Zoals Bruegel Jeroen Bosch naliep in zijn drollerieën, zonder de demonische kracht te beseffen en aan te voelen, zo lopen ze hier de grote Spanjaard na zonder iets van de inhoud te kunnen geven. Maar genoeg er over. Het is donker geworden en het ziet er naar uit dat het zal gaan regenen. Ik zal langzaam eens naar Solferino gaan afzakken.

Vanavond ben ik met Amuschka naar een Hollandse vriendin geweest, zij is kindermeisje bij een Amerikaanse familie. Het is vreemd, als je van een degelijk Frans gezelschap plotseling overgeplaatst wordt in een Amerikaans milieu. We hadden ons werk moeten meemaken. Engel verkocht nog haar zelfportret voor П.25.

3*636 | Parijs, 22 juni (zo)

Het was vandaag een rommeldag. Ik had met de Sheriff gisteren afgesproken dat vanniddag met een paar lui bij hem gegeten zou worden. Vanniddag ging ik huisjes tekenen [nr. 444] [GL-191-bis t/m 11] en om half een kwam ik thuis om volgens die afspraak te gaan eten. De Sheriff lag echter nog te slapen. Ik wachtte, omdat ik dacht dat de vrienden toch wel spoedig zouden komen. Ik wachtte tot twee uur, doch er kwam niemand. Toen vermoedde ik dat, omdat ik geen Frans versta, ik de afspraak verkeerd had verstaan en dat ze vanavond om zes uur zouden komen. Daarom ging ik maar naar het Zoölogisch Museum, om te werken. Om een uur of vier kwam Engel daar ook. Ze was hevig verontwaardigd. Ze had de Sheriff gesproken die inmiddels was ontwaakt en die heel boos was, dat ik niet alvast van het klaarstaande eten had gegeten, want hij was doorgeslapen en de vrienden hadden hem in de steek gelaten, op één na, die om half drie was komen aanzetten. Met hem had hij toen maar uit woede alles opgegeten, had hij aan Amuschka gezegd. Dit viel echter nogal mee, want toen ik 's avonds thuis kwam, was er nog zoveel, dat ik het niet eens allemaal op kon. Zo is de regel hier op Montparnasse: een elk die bij de Sheriff komt binnenvallen, soms met een loper als hij niet thuis is, zoekt de kasten na naar eten en eet dan alles op. Ik had ook mijn portie moeten nemen, toen de anderen niet kwamen. Zo hoort het hier! Ik heb nog nooit zo'n slappe, ongeregelde bende gezien, zonder een greintje fatsoen en hang naar gezelligheid.

3*637 | Parijs, 23 juni (ma)

Na het tekenen van huisjes [nr. 444] [GL-191-bis t/m 11] vanochtend ging ik naar de beeldhouwer Richier om Amuschka af te halen. Madame had haar echter afgezegd, omdat ze aan een opdracht moest werken. Ik trof haar bij het eetruis de Foyer Montparnasse, waar we de laatste tijd steeds eten. Samen gingen we naar de tuin van het hotel Les Jardins du Trocadéro. Daar wachtten we op Cielkje, een Hollands meisje, om een portret van haar te schilderen. Ik tekende bomen [nr. 447], waarvan daar verschillende prachtige exemplaren staan. Toen Ciel kwam en Engel begon te schilderen, ging ik studies maken van de terrassen en trappen [nr. 448] als schetsen voor surrealistische schilderijen, want niet in alle gevallen kan ik oude huisjes gebruiken. In moderne architectuur zitten vele mogelijkheden voor composities.

Vanavond had ik met Engel bij haar thuis afgesproken. Na heel veel lopen bleek de buurt waar ze woont, geheel afgesloten te zijn, zodat ik weer naar huis moest. Vanmiddag waren er al straten afgezet en metrostations gesloten voor demonstraties. Nu stikte het helemaal van politieagenten en helken. Ik had er echt de pest in. Ik was al verschrikkelijk moe, en nu nog de hele einden lopen om in dat cordon een gaatje te vinden, dat er niet bleek te zijn.

3*638 | Parijs, 24 juni (di)

Vanochtend was ik ondanks het late opstaan nog heel moe. Van werken kwam daardoor niet veel. Ik ging wat in de Notre Dame zitten genieten van de architectuur en ging vandaar op mijn gemak naar madame Richier om Amuschka af te halen. Ze verging van de kiespijn. Pas om vier uur kon ze bij een tandarts terecht.

Vanavond ging ik alleen met Cielkje naar Jos Croin [1894-1949, GL], een bekende Nederlandse schilder die hier woont. Het was heel gezellig daar. Alleen jammer dat Engel niet meekon.

3*639 | Parijs, 25 juni (wo)

Vanochtend en een groot deel van de middag bracht ik door in het Louvre, waar ik het ritme in de Egyptische, Griekse en Romeinse plastiek bestudeerde. Ik ontdekte verschillende wetmatigheden die ik nog niet onder woorden kan brengen, doch die ik om ze voor mij tot klaarheid te brengen, de eerstvolgende dagen wil gaan tekenen. In de namiddag ging ik naar Trocadéro, waar Engel Cielkje weer zat te schilderen. Ik tekende drie bladen met figuren, *Monsters* [nr. 449]. Vanavond was ik met Engel op het terras van Le Dôme.

3*640 | Parijs, 26 juni (do)

De gehele dag was ik in het Louvre bezig met ritmestudies van de Grieks-Romeinse plastiek [nr. 450] met als resultaat tien bladen met figuren. Vanavond gingen we samen naar Montmartre. Het was vreemd en fantastisch. Er liep een kat onder een lantaan, voor een klein leegstaand huisje, waarachter eindeloos de lichten van de stad zich uitstrekten. Voor de Sacré Cœur stond een mannetje met een kijker. We zagen de kraters op de maan en ik zag voor het eerst de strepen op de oppervlakte van Jupiter. We aten op Place du Tertre en tekenden poppetjes op de tafeltjes. Engel deed gek en we hadden een kinderlijk plezier om de beest uit te hangen in de metro.

3*641 | Parijs, 27 juni (vr)

Vanochtend en vanmiddag werkte Amuschka aan het portret van Cielkje bij mij op het atelier. Ik maakte voor het eerst sinds lange tijd een fantasie-schilderijtje [nr. 451]. Het werken deed ons goed en we kregen een beste, rustige stemming erdoor. Om zes uur ging ik met Ciel mee naar Eetje, waar ik at. Toen ik Engel kwam afhalen, trof ik daar tot mijn verbazing Wýbe (de vriend van Carla) en zijn vriend. Ze waren kersvers liftend in anderhalve dag uit Holland. Met

hen ging ik terug naar Eetje en Cielte. Daar deden de dames gymnastische toeren en danspassen. Ik keek op het balkon naar de sterren.

3*642 | *Parijs, 28 januari (za)*

Vannmiddag tekenden we weer in het Zoologisch Museum [nr. 446][GL-191-bisl. 4 t/m 17]. Ik ging vanavond eens om acht uur naar bed, wat me best beviel.

3*643 | *Parijs, 29 januari (zo)*

Vanochtend was ik natuurlijk vroeg op. Ik schreef aan mijn ouders. Vannmiddag gingen we op Montmartre tekenen. Engel had buikpijn en ik een pestbuil, zodat het tekenen ook niets was. Als verrassing mocht ik bij madame blijven eten. Ook de avond bracht ik bij Engel door.

3*644 | *Parijs, 30 januari (ma)*

Vandaag schilderde Engel bij mij op het atelier een fantasietje. Ik deed dat ook [nr. 452], en voelde me lekker.

3*783 | *16 november (zo)*

 afb. 126 – pag. 180 → veritasschets 0112: *(titel onbekend)* [nr. 453]

3*785 | *18 november (di)*

 afb. 127 – pag. 180 → veritasschets 0113: *in het atrium der wonderdieren* [nr. 454][GL-231]

3*787 | *20 november (do)*

 afb. 128 – pag. 180 → veritasschets 0114: *(titel onbekend)* [nr. 455]

3*791 | *24 november (ma)*

 afb. 129 – pag. 180 → veritasschets 0115: *in het kale licht* [nr. 456][GL-252]